

ARDAHAN'DA ARICILIK ve EKO TURİZM

 Hasan BAŞAK

Ardahan ve ilçeleri, nüfus, geçim kaynakları, iklim şartları ve gelişmişlik düzeyi bakımından incelendiğinde, varılan sonucun pozitif yönde olmadığı görülmektedir. İl genelinde sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma için iyi tarım uygulamalarının daha profesyonel yapılması zorunluluğu doğmaktadır. İlde mevcut tarımsal yapı incelendiğinde, ilin kendine biçtiği kalkınma alanı *arıcılık*, *hayvancılık* ve *ekolojik turizm* olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bölgenin organik ürün yetiştirme bakımından gerekli potansiyel kaynaklara sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bu kaynaklar şunlardır: Coğrafi konumu, sanayi atıklarıyla kirlenmemiş yapısı, kimyasal kirliliğe sebep olan ziraî mücadelenin yapılmaması, toprağın yapısını bozucu aşırı tarımsal mekanizasyonun olmayışı. Şunları da ilâve edelim: Burada sentetik kimyasal gübre ve ilâçların bitki ve hayvan yetiştirmede hormon, büyüme düzenleyicileri, antibiyotik ve kilo artırıcı katkı maddeleri kullanılmamaktadır. Nüfus ve yerleşim yoğunluğu azdır. Mevcut iş gücü istihdamı, büyük bir oranda tarımsal alanda faaliyet göstermektedir. Bölge, sahip olduğu iklim özellikleri ve ballı bitki varyasyonu ile organik ürün yetiştirme açısından potansiyel bir kaynak barındırmaktadır.

İlçeleriyle birlikte Ardahan'da, ballı ve polenli bitki sayısı 900 civarındadır.

Dünyada yetiştirilmekte olan dört önemli arı ırkından biri olan Kafkas arısının gen merkezi olması bakımından değerlendirilmesi gereken çok önemli bir avantajı da beraberinde getirmektedir. Kafkas arısı, hem morfolojik hem de fizyolojik açıdan incelendiğinde dünyanın en uzun dilli arı ırkıdır. Bu ırkın, soğuk kış şartlarına dayanabilmesi, ilkbaharda çok az mevcutla hızlı bir şekilde çoğalabilmesi ve uysallık gibi özellikleri, değerini daha da artırmaktadır.

Ardahan'ın sınır ilçesi Posof'un Türkiye tarafı, Ulgar Dağı silsilesiyle çevrilidir. Açık olan tarafı da Gürcistan'la sınırdır. Bu sebeple arı hareketleri bulunmamaktadır. Bu durum, ilçeyi çok daha özel

kılmaktadır. Havza, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü'nün 19-20 Eylül 2002 tarih ve HDP/ARİP-250 11 07/524 sayılı yazısıyla tam izole bölge (Bölgeye arı girişinin tamamen yasaklanması) olarak tescil edilmiştir. Havza, Artvin Camili bölgesiyle gen kaynağı bakımından eşdeğerdir.

Posof havzasında yaklaşık 5 bin civarında koloni mevcuttur. Şu var ki bu havza, 50 bin civarında arı kolonisini barındıracak potansiyele sahiptir. Havzada arıcılık amatörce yapılmaktadır ve sadece bal üretimiyle sınırlıdır. Hâlbuki Kafkas arısının gen merkezi olması sebebiyle kraliçe arı üretiminin teşvik edilip eğitim, destekleme, üretim ve pazarlama faaliyetlerinin bir sistematiğe oturtulması gerekmektedir. Kraliçe arı üretiminde pazarlama sorunu yoktur. Ülkemizde yılda yaklaşık olarak 2 milyon adet kraliçe arıya ihtiyaç varken ülke genelinde üretim 100 bin civarındadır. Bu durum, üretim ve ihtiyaç noktasındaki büyük farkı açıkça gözler önüne sermektedir.

Posof havzasında kraliçe arı üretimi yılda 1000 civarındadır. Kayda değer bir düzenin oluşması için 10 bin civarında kraliçe arı üretilmesi gerekmektedir. Ancak o zaman istihdam, havzanın gelir düzeyi ve işsizlik noktasında kayda değer veriler elde edilebilir. Örnek olarak 100 adet arı kolonisiyle en az 1000 adet kraliçe arı üretimi yapılabilir. Kraliçe arı birim fiyatı 40-50 TL olduğuna göre işletme giderleri düştükten sonra 100 kolonilik bir

işletme yılda en az 30.000 TL kâr sağlar. Aslında damızlık kraliçe arının birim fiyatı 100 TL olmalıdır ancak konunun ehemmiyeti tam olarak anlaşılmadığı ve anlatılamadığı için 40-50TL civarındadır. İyi bir eğitim destekleme ve takip faaliyeti ile mevcut durumda bile yaklaşık 20 bin kraliçe arı üretimi mümkündür. Bu da çarpan etkileriyle yılda yaklaşık bir milyon dolar civarında kaynağın havzaya kazandırılması anlamına gelmektedir.

Ülkemizde yoğun bir biçimde gezginci arıcılık yapılmaktadır. Bu durum, arılarda genetik kirlenmeye ve dejenerasyona yol açmaktadır. Bu genetik kirlenmeyi tekrar geriye doğru safılaştırmak için damızlığın kullanılması gereklidir. Bu durum bile havzanın ne kadar büyük bir önem taşıdığını göstermektedir. Bu doğal varlık sadece bölgesel değil küresel bir değer, küresel bir kazanımdır. Bölgede faal bir çalışmaya ihtiyaç vardır. Arıcılığın geliştirilmesine yönelik eğitim destekleme ve sürdürülebilir kalkınmanın koordine edilmesi, hem bölgesel kalkınmaya hem de doğal varlıkların korunması açısından önem arz etmektedir.

Danışmanlık faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi, arıcılığın ana iş dalı olarak görülmesi, işletmeler arasındaki sektörle ve bölgesel kümelenmenin oluşması, iş alanları içerisinde tamamlayıcı ve

benzer ürünleri üreten kobiler, girişimciler ve ilgili kuruluşlar arasında yatay ve dikey işbirliği kurularak faaliyetlerin artırılması da ortak faaliyet alanlarının oluşması sağlanmalıdır. Böylece atıl durumda olan veya yaptığı tarımsal faaliyetlerle kendi kendine yetmeyen, özgüvenini yitirmiş işletmeler de tekrar tırmanışa geçecektir.

Ardahan'ın diğer gelişmiş illerle ekonomik anlamda yarışabilmesi için tarım ve hayvancılığın profesyonelce yapılması gerekmektedir. Bu amaçla Ardahan İli Doğal Varlıkların Korunması Amaçlı Kırsal Kalkınma Projesi başlığı altında

çalışmalar başlayabilir. Finansman olarak başta AB olmak üzere çeşitli kaynakların oluşturulması ve projenin bir STK öncülüğünde gerçekleştirilmesi daha reel ve somut bir işleyiş sağlayacaktır.

Böyle bir çalışma bölgede ekolojik turizmin canlanmasını sağlayacağı gibi ekstra iş alanları ve daha fazla katma değer de getirecektir. Yalnız bu projenin tamamen profesyonel bir ekip tarafından yürütülmesi şarttır.

Ayrıca verimliliğin artırılmasına yönelik olarak ıslah ve seleksiyon çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Ülkemizde koloni başına bal verimi oldukça düşüktür. Meselâ koloni başına bal verimi, Arjantin'de 45 kg iken ülkemizde 15 kg civarındadır. Hâlbuki ülkemiz ballı bitki çeşitliliği açısından çok zengindir. Özellikle Doğu Anadolu Bölgesi, bu açıdan çok daha zengin bir ballı bitki çeşitliliğine sahiptir. Verim düşüklüğü bilimsel çalışmaların yapılmamasından kaynaklanmaktadır.

Bir başka önemli husus da böyle bir projenin Gürcistan hükümetiyle ortak yapılmasıdır. Posof ilçesinde genetik kirlenmenin tam olarak önüne geçilebilmesi veya saf Kafkas arısının tam olarak korunabilmesi için **Ahıska** bölgesinin de projeye dâhil edilmesi ve Ahıska bölgesine de Gürcistan'ın sahil kesiminden arı girişinin engellenmesi gerekmektedir. Böylece karşılıklı protokollerle **Ahıska**'nın da bu projeye dâhil edilmesi orada yaşayan insanların da arıcılık konusunda eğitilip kraliçe arının üretiminin sağlanması, her yönden büyük bir kazanım, uluslararası çalışmalara güzel bir örnek teşkil edecektir. Özellikle o bölgede yaşayan Ahıska Türklerinin de istihdam edilmesi, konunun daha geniş bir hinterlanda ulaşmasını sağlayacaktır. Karşılıklı yapılacak böyle bir projenin uluslararası finans desteği bulması da mümkündür. Son dönemlerde organik tarımın önemi, ilgili bütün çevrelerce çok iyi bilinmektedir. Almanya başta olmak üzere ABD ve birçok ülkenin Gürcistan'da yaptıkları projeler konunun önemini teyit etmektedir.

Böyle ekonomik değere sahip değerlerin işlenmesi ve geliştirilmesi, bölgedeki göçü engelleyeceği gibi Ahıska bölgesine de canlılık getirecektir. Böylece sınıra daha fazla sayıda Ahıska Türkünün yerleşmesi sağlanabilir.

Yörede arıcılık yapmayan veya yapmak istemeyen gençlerin de ekolojik turizm alanında eğitilip köylerde konaklama evleri ve pansiyonculuk gibi gelir getirici faaliyetlerin harekete geçmesi, ayrıca bir sektörün oluşmasını sağlayacaktır.

Tabiat ve kültürel kaynakları anlayarak korumayı destekleyen yöre halkına sosyo-ekonomik fayda sağlayan bozulmamış tabii alanlara çevresel açıdan seyahat ve ziyaret eko turizmdir. Diğer bir deyişle **eko turizm, tabiatın ve kültürel değerlerin korunarak turizme açılmasıdır**. Eko turizm genellikle küçük gruplar hâlinde ailelerin işlettiği küçük tesislerde geleneksel mimarinin ve mahallî kaynakların kullanmayı hedef almaktadır. Eko turizm amacına uygun gerçekleştirildiği takdirde, hassas eko sistemlerin korunması ve bu bölgelerin içerisinde ve çevresinde yaşayan nüfusun sosyo-ekonomik gelişmesi için kaynak yaratabilen bir araçtır. Eko turizm, potansiyeli olan dağlık ve ormanlık bölgelerdeki köylerde yaşayan halkın yoksulluğu göz önüne alındığında, eko turizm, sosyal sınıflar arasındaki dengesizliği azaltabilecek bir faktör olduğu anlaşılabilir. Bölgemize yakın önemli tarihî yapılar içerisinde Kars-Anı ören yeri, **Ahıska'da Ahmediye Camii ve Abastuban sayfiyesi**, ziyaretçi toplayabilecek önemli yapılarıdır.

Bölgenin kalkınmak için başka alternatifi de yoktur. İşsizliğin ana sorun, küresel bir sorun olduğu bu durumda bu tip çalışmaların ne kadar önemli olduğu daha iyi anlaşılmaktadır.